

УДК 316.6: [159.98:331.54]

DOI: [10.35619/pse.vi5.125](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.125)

Natalia STETSA

Kandydatka Nauk Pedagogicznych,

Docent Katedry Pedagogiki,

Zarządzanie Oświatą i Praca Socjalna

Rówieński Państwowy Uniwersytet Humanitarny,

Równe, Ukraina

ORCID: 0000-0002-9597-1293

e-mail: nataliatrofimcuk66@gmail.com

PERSPEKTYWY REALIZACJI EUROPEJSKICH MODELI PRACY SOCJALNEJ W UKRAINIE

Streszczenie. W artykule przeanalizowano istotę i cechy charakterystyczne europejskich modeli polityki społecznej i pracy socjalnej – skandynawskiego, kontynentalnego, anglosaskiego, śródziemnomorskiego i postsocjalistycznego. Rozważono ich podstawy wartościowe, mechanizmy ochrony socjalnej, instytucjonalne formy wsparcia ludności oraz rolę państwa, społeczności i społeczeństwa obywatelskiego w zapewnianiu dobrobytu. Nakreślono możliwości dostosowania tych modeli do realiów ukraińskich w kontekście stanu wojennego, wewnętrznego przesiedlenia ludności i przyszłej odbudowy powojennej. Podkreślono, że system ochrony socjalnej Ukrainy nadal pozostaje pod wpływem praktyk postsowieckich, ma ograniczone zasoby, niedoskonałe ustawodawstwo i braki kadrowe. Zaznaczono, że integracja europejskich standardów polityki socjalnej powinna odbywać się z uwzględnieniem specyfiki krajowej i regionalnej.

Na podstawie analizy porównawczej ustalono, że najbardziej perspektywiczna dla Ukrainy jest zmodyfikowany model skandynawski, ukierunkowany na połączenie odpowiedzialności państwa, solidarności społecznej i partnerstwa między strukturami państwowymi, społecznymi i międzynarodowymi.

Zaproponowano kierunki reformy systemu pracy socjalnej: rozwój potencjału kadrowego, usprawnienie zarządzania, przejrzystość finansowania, cyfryzacja usług i rozszerzenie współpracy międzynarodowej.

Stwierdzono, że wdrożenie europejskich podejść przyczyni się do stworzenia skutecznego, zorientowanego na człowieka systemu pracy socjalnej oraz zwiększenia spójności społecznej w ukraińskim społeczeństwie.

Dodatkowo podkreślono potrzebę przeprowadzenia międzyregionalnych badań porównawczych w celu określenia specyfiki potrzeb społecznych, oceny zdolności finansowej oraz opracowania innowacyjnych modeli wsparcia społecznego i wzmocnienia psychologicznego i psychospołecznego wymiaru pracy socjalnej.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, modele europejskie, praca socjalna, model skandynawski, ochrona socjalna, odbudowa powojenna, reformy społeczne, adaptacja doświadczeń europejskich.

Problem. Opóźnienia w modernizacji systemu zabezpieczenia społecznego. Ukraiński system ma wiele archaicznych elementów, które pozostały po okresie

radzieckim lub postsowieckim. Często ramy prawne są przestarzałe, mechanizmy finansowania – niewystarczająco przejrzyste lub niestabilne, a kadry – ograniczone, a czasem nierównomiernie rozłożone między regionami. Wojna i jej skutki, zbrojna agresja Rosji doprowadziły do ogromnych potrzeb humanitarnych: osoby wewnętrznie przesiedlone (WPO), weterani, osoby z obrażeniami lub niepełnosprawnością w wyniku działań wojennych, zniszczenie funduszu mieszkaniowego, infrastruktury, systemów zapewniających życie. Stwarza to niezwykle wyzwania dla pracy socjalnej – w zakresie administrowania pomocą, uwzględniania potrzeb psychologicznych, medycznych i społecznych.

Konieczność integracji z europejskim prawodawstwem i standardami UE oferuje wiele standardów i najlepszych praktyk w zakresie polityki społecznej i pracy socjalnej: uniwersalność, równy dostęp, inkluzywność, orientacja na człowieka, profilaktyka i rehabilitacja, partnerstwo z społeczeństwem obywatelskim. Przeniesienie tych standardów do kontekstu ukraińskiego wymaga adaptacji – zarówno legislacyjnej, jak i organizacyjno-instytucjonalnej.

Ograniczenia finansowe i baza zasobów. Nie mniej ważne jest to, że zasoby (budżetowe, międzynarodowa pomoc, prywatne) są ograniczone i często niewystarczająco efektywnie wykorzystywane. Finansowanie budżetowe programów społecznych w czasie wojny konkuruje z potrzebami obrony, bezpieczeństwa i pomocy humanitarnej.

Cechy kulturowe, społeczne i regionalne. Ukraina jest państwem o dużych różnicach regionalnych, z różnym poziomem rozwoju infrastruktury, z różną pamięcią historyczną, ze złożoną strukturą demograficzną. To, co sprawdza się w Skandynawii lub w Europie Zachodniej, może nie przynieść takiego samego efektu bez uwzględnienia lokalnych specyfik.

Kadry i baza edukacyjna pracy socjalnej. Kształcenie zawodowe w zakresie pracy socjalnej, przygotowanie kadr, standardy etyki zawodowej, narzędzia oceny, monitorowanie jakości – wszystko to wymaga rozwoju [1].

Analiza europejskich modeli pracy socjalnej i polityki społecznej. Aby zrozumieć, co dokładnie można zaadaptować w Ukrainie, warto sprecyzować, jakie podstawowe modele polityki społecznej i pracy socjalnej istnieją w Europie, jakie są ich cechy, mocne i słabe strony.

Klasyczne modele państwa socjalnego. W literaturze naukowej tradycyjnie wyróżnia się kilka podstawowych modeli:

1. Model skandynawski (socjaldemokratyczny, uniwersalny). Charakteryzuje się wysokim poziomem podatków, ale także wysokimi standardami społecznymi, dużą rolą państwa w świadczeniu usług socjalnych, uniwersalnością – dostępem do usług niezależnie od dochodów, silną regulacją państwową, dużym naciskiem na równość i sprawiedliwość społeczną.

2. Model kontynentalny (konserwatywny, bis-markistowski). Podstawą jest ubezpieczenie społeczne, powiązanie praw ze stażem pracy, często bardziej

ograniczony powszechny dostęp, nacisk na zachowanie status quo, wsparcie rodzin jako instytucji, tradycji religijnych i kulturowych.

3. Model anglosaskie (liberalny). Mniejsza rola państwa, większa rola rynku i sektora prywatnego, pomoc społeczna – głównie jako „minimum socjalne” dla najbardziej wrażliwych, pomoc często warunkowa lub ukierunkowana, mniej równości, więcej bodźców do prywatnej inicjatywy.

4. Model południowoeuropejski / śródziemnomorski. Większa rola sieci rodzinnych, mniejszy poziom ubezpieczenia społecznego, czasami fragmentaryczność usług socjalnych, silne różnice regionalne, niewystarczająca uniwersalność [7].

Ważne jest, aby pamiętać, że Europa nie jest statyczna – modele się zmieniają, pojawiają się formy hybrydowe, dostosowane do globalnych wyzwań: starzenia się społeczeństwa, migracji, nierówności ekonomicznych, zmian technologicznych, zagrożeń klimatycznych. Tak więc uniwersalne dochody podstawowe, gwarancje socjalne, podejście wielosektorowe (zdrowie, edukacja, mieszkalnictwo, wsparcie psychospołeczne), współpraca państwa, samorządu lokalnego i społeczeństwa obywatelskiego – wszystko to coraz częściej uwzględnia się w nowych strategiach pracy socjalnej.

Kontekst ukraiński: stan, osiągnięcia, problemy. Aby ocenić perspektywy, należy dokładnie zrozumieć, na jakim poziomie znajduje się obecnie system pracy socjalnej i polityki społecznej w Ukrainie.

Główne cechy. Istnieje baza prawna, ale ma sporo luk. Wiele ustaw i przepisów wymaga aktualizacji, uzgodnienia i dostosowania do międzynarodowych standardów.

Pomoc społeczna jest udzielana przez programy państwowe, organy ochrony socjalnej, władze lokalne, a czasem przez organizacje społeczne i międzynarodowe.

Często pomoc społeczna jest ukierunkowana lub warunkowa, ale istnieją również elementy uniwersalne: na przykład emerytury, niektóre gwarancje emerytalne, pomoc przy urodzeniu dziecka, inne świadczenia państwowe.

Duża zależność od możliwości budżetowych, pomocy międzynarodowej, pomocy humanitarnej w strefach konfliktu i dla osób wewnątrznie przesiedlonych. Różnice regionalne – w zakresie zapewnienia, dostępności i jakości usług socjalnych. Duża różnica między obszarami miejskimi i wiejskimi; między stabilnymi regionami a obszarami dotkniętymi działaniami wojennymi.

Osiągnięcia. Konkretnie kroki w kierunku reform: wprowadzane są zmiany w systemie pomocy społecznej, podnoszone są minimalne standardy, podejmowane są próby reformy systemu emerytalnego, wprowadzane są nowe formy wsparcia (np. wsparcie dla osób wewnątrznie przesiedlonych). Rozpowszechnianie idei inkluzywności, praw dzieci, osób niepełnosprawnych, weteranów, równości płci. Wzrost roli społeczeństwa obywatelskiego, międzynarodowych darczyńców, organizacji charytatywnych, które aktywnie działają w obszarach pracy socjalnej, wsparcia psychospołecznego, rehabilitacji. Opracowanie dokumentów strategicznych uwzględniających kurs integracji europejskiej: strategie krajowe, programy, plany

odbudowy po działaniach wojennych (tam, gdzie to możliwe), a także udział Ukrainy w międzynarodowych badaniach i raportach, w szczególności OECD [6].

Problemy i wyzwania. Niewystarczające finansowanie – wiele programów istnieje tylko na papierze lub ma ograniczony budżet i wąski zasięg. Problemy z korupcją, brakiem przejrzystości w podziale wydatków socjalnych. Niewystarczająca profesjonalizacja kadr pracy socjalnej: niewystarczająca liczba wykwalifikowanych specjalistów, brak standardowych programów szkoleniowych, niewystarczający rozwój praktyki i wsparcia instytucjonalnego. Bariery administracyjne, biurokracja, niewystarczająca koordynacja między różnymi szczeblami władzy – centralnym, regionalnym, lokalnym. Niezdolność do zapewnienia dostępności usług w odległych regionach lub na obszarach działań wojennych. Wymiar psychologiczny i społeczny: trauma, kryzys zaufania, nierówności, podziały społeczne, wyczerpanie demograficzne, uchodźcy i osoby wewnątrznie przesiedlone. Brak danych statystycznych, monitoringu lub oceny skuteczności programów społecznych. Możliwości i rodzaje adaptacji europejskich modeli w Ukrainie [6].

Jakie modele lub elementy modeli mogą być przydatne dla Ukrainy i jak je wdrożyć, aby zminimalizować ryzyko?

Model skandynawski jako punkt odniesienia. Biorąc pod uwagę, że społeczeństwo ukraińskie dąży przede wszystkim do sprawiedliwości społecznej, równości i powszechnych praw, model skandynawski wydaje się atrakcyjny. Należy jednak dokładnie przeanalizować:

- zasadę uniwersalizmu: świadczenie usług lub gwarancji wszystkim obywatelom, niezależnie od dochodów. Obejmuje to bezpłatną lub minimalnie płatną edukację, opiekę zdrowotną, podstawowe usługi socjalne;
- solidarność: poprzez redystrybucję podatków, ubezpieczenia społeczne, gdzie państwo zapewnia silniejsze wsparcie tym, którzy mają większe potrzeby;
- rozwój kapitału ludzkiego: inwestycje w edukację, opiekę zdrowotną, profilaktykę (np. zdrowie psychiczne), opiekę nad dziećmi i rodzinami;
- narzędzia organizacyjne: silne systemy zarządzania administracyjnego, przejrzystość, cyfryzacja, monitorowanie jakości usług, zaangażowanie samorządów lokalnych i społeczeństwa obywatelskiego;
- baza finansowa: systemy podatkowe, które mogą zapewnić stały dochód; dobrze funkcjonujący mechanizm ubezpieczeń społecznych; finansowanie z budżetów państwowych z jasno określonymi obowiązkami [7].

Elementy innych modeli, które mogą być przydatne. Z modelu kontynentalnego – elementy ubezpieczenia społecznego skierowane do osób pracujących i płacących składki; może to być przydatne dla zapewnienia bezpieczeństwa osobom pracującym i stabilizacji systemu. Z modelu anglosaskiego – elastyczność, stymulowanie prywatnej inicjatywy, partnerstwa, możliwość ukierunkowanej pomocy jako uzupełnienie uniwersalnych gwarancji, innowacyjne programy przedsiębiorczości społecznej. Z modelu południowoeuropejskiego – rola rodziny, społeczności, lokalnego kapitału

społecznego; wykorzystanie nieformalnych form wsparcia; ale tak, aby były one uzupełnieniem, a nie substytutem odpowiedzialności państwa.

Modele adaptacji:

1. Stopniowe wdrażanie. Nie można od razu zbudować całkowicie skandynawskiego systemu w warunkach ograniczonego budżetu, zniszczonej infrastruktury i kryzysu wojennego. Niezbędne etapy: analiza, projekty pilotażowe, wdrożenie w poszczególnych regionach, ocena wyników, korekta.

2. Wybór kluczowych priorytetów. Na przykład może to być obszar opieki zdrowotnej, wsparcia psychospołecznego dla weteranów i osób wewnątrznie przesiedlonych, rehabilitacji, wsparcia rodzin z dziećmi, edukacji, dostępu do podstawowej infrastruktury (mieszkania, usługi komunalne).

3. Rozwój instytucji. Potrzebne są skuteczne organy zarządzania społecznego: państwowe, regionalne, lokalne; instytucje kontroli i oceny; wzmocnienie kadry; przygotowanie specjalistów ds. pracy socjalnej; udoskonalenie standardów etyki zawodowej; zapewnienie zasobów (finansowych, materialnych, technologicznych).

4. Zaangażowanie społeczności i społeczeństwa obywatelskiego. Praktyki UE pokazują, że praca społeczna jest skuteczniejsza, gdy istnieje partnerstwo z organizacjami społecznymi, gdy lokalne społeczności mają możliwość uczestniczenia w opracowywaniu i realizacji programów, gdy istnieją inicjatywy wolontariackie i przedsiębiorczość społeczna.

5. Zapewnienie integracji społecznej i praw człowieka. Szczególną uwagę należy zwrócić na grupy, które najczęściej pozostają poza zasięgiem uwagi: dzieci, osoby niepełnosprawne, przesiedleńcy wewnątrzni, weterani, kobiety, osoby starsze, mniejszości etniczne.

6. Mechanizmy finansowe. Może to być połączenie finansowania budżetowego, pomocy międzynarodowej, podatków, ubezpieczeń społecznych, ewentualnie nowych form finansowania (np. fundusze celowe, obligacje społeczne, partnerstwo z biznesem). Podstawa opodatkowania powinna być sprawiedliwa, progresywna; obowiązkowe składki powinny być opłacane i skutecznie administrowane.

7. Monitorowanie, ocena, rozliczalność. Aby uniknąć wydatków bez rezultatów, ważne jest wprowadzenie systemów monitorowania skuteczności programów społecznych, oceny wyników, sprawozdawczości wobec społeczeństwa. Również – przejrzystości wydatków, walki z korupcją, wykorzystania technologii cyfrowych do zarządzania danymi [2].

Perspektywy realizacji w realiach ukraińskich: warianty, ryzyka, strategie. Scenariusze, analiza ryzyka i możliwych strategii wraz ze szczegółowymi informacjami. Scenariusze rozwoju:

1. Scenariusz adaptacyjny:

- państwo wybiera kilka kluczowych obszarów, w których wprowadza elementy uniwersalne;

- rozpoczęcie od lokalnych, regionalnych projektów pilotażowych;

- wykorzystanie pomocy międzynarodowej i partnerstwa;
- stopniowe rozszerzanie modeli uniwersalnego zabezpieczenia.

2. Scenariusz reformatorsko-budżetowy:

- skupienie się na przeglądzie polityki podatkowej, zwiększeniu dochodów budżetu państwa;

- reorganizacja ubezpieczeń społecznych;
- reformy systemu emerytalnego;
- optymalizacja usług i zasobów (cyfryzacja, redukcja powielających się struktur);
- zwiększenie efektywności poprzez szkolenie personelu.

3. Scenariusz kryzysowo-humanitarny:

- nacisk na natychmiastową pomoc ofiarom wojny;
- mobilne służby socjalne, rehabilitacja psychologiczna;
- zaangażowanie międzynarodowych zasobów humanitarnych;
- współpraca z agencjami międzynarodowymi;
- stworzenie przejrzystych mechanizmów dystrybucji pomocy [4].

Ryzyko. Problemy z finansowaniem – jeśli gospodarka nie rozwija się, wojna powoduje duże wydatki, a zasoby są ograniczone. Przeciążenie systemu budżetowego: duży pakiet socjalny może prowadzić do deficytu lub zadłużenia. Korupcja i nieefektywność – ryzyko, że przyznane środki nie przyniosą oczekiwanych rezultatów. Sprzeciw ze strony części społeczeństwa lub elit politycznych – zwłaszcza tych, którzy mogą stracić korzyści wynikające ze status quo. Przeszkody regulacyjne i normatywne – przepisy prawne, które mogą być sprzeczne; brak standardów; biurokracja. Napięcia społeczne – jeśli oczekiwania społeczeństwa będą zbyt wysokie, a poziom usług nie ulegnie poprawie. Ryzyko „przeciżenia” służb socjalnych: niewystarczająca baza kadrowa, słaba infrastruktura – zarówno w sferze somatycznej, jak i psychologicznej [3].

Strategie przewycięzania. Opracowanie strategicznych ram modelu społecznego na poziomie krajowym. Ukraina potrzebuje koncepcji lub krajowego modelu społeczności, który określiłby równowagę między powszechnym zabezpieczeniem a mechanizmami ubezpieczeniowymi, między rolą państwa, samorządu lokalnego, społeczeństwa obywatelskiego i sektora prywatnego.

Reformy legislacyjne:

- aktualizacja przepisów dotyczących zabezpieczenia społecznego, pracy socjalnej, usług socjalnych;
- przepisy dotyczące praw osób niepełnosprawnych, weteranów, dzieci;
- standardy jakości usług socjalnych;
- przepisy dotyczące ubezpieczeń społecznych tam, gdzie są one nieobecne lub niedostatecznie rozwinięte;
- przejrzystość i rozliczalność wydatków budżetowych.

Stabilność finansowa i mechanizmy redystrybucji:

- ulepszenie systemu podatkowego (podatki progresywne, walka z uchylaniem się od płacenia podatków, zapewnienie dochodów);
 - składki społeczne i ubezpieczenia;
 - wsparcie państwa dla instytucji finansowych, które mogą być zaangażowane (fundusze społeczne, fundusze rehabilitacyjne, ubezpieczenia);
 - wykorzystanie międzynarodowych dotacji, funduszy, kredytów, partnerstwa.
- Udoskonalenie zarządzania i usług:
- cyfryzacja usług socjalnych;
 - wykorzystanie systemów informacyjno-komunikacyjnych;
 - podnoszenie kwalifikacji pracowników socjalnych;
 - standaryzacja i akredytacja służb socjalnych;
- Decentralizacja organizacyjna i udział społeczności lokalnych:
- zwiększenie roli samorządów lokalnych w świadczeniu usług socjalnych i ustalaniu priorytetów;
 - rozwój organizacji społecznych jako partnerów;
 - inicjatywy wolontariackie;
 - wykorzystanie lokalnych zasobów i praktyk.
- Wsparcie dla grup szczególnie wrażliwych:
- specjalistyczne programy dla weteranów, osób wewnątrznie przesiedlonych, osób niepełnosprawnych, osób starszych;
 - rehabilitacja psychologiczna i psychospołeczna;
 - zapewnienie dostępności infrastruktury fizycznej i informacyjnej;
 - walka z ubóstwem, izolacją, dyskryminacją.
- Monitorowanie i ocena:
- stworzenie krajowego systemu monitorowania programów społecznych;
 - ocena skuteczności, wpływu, jakości świadczonych usług;
 - odpowiedzialność organów państwowych i lokalnych;
 - otwarte dane, zaangażowanie społeczności naukowej w analizę [5].

Analiza, dlaczego model skandynawski może być najbardziej odpowiedni, ale z ważnymi zastrzeżeniami. W wielu ukraińskich publikacjach i wystąpieniach, w szczególności ze strony związków zawodowych i środowisk akademickich, pojawia się opinia, że model skandynawski jest tym, do którego należy dążyć. Argumenty „za” – model skandynawski w maksymalnym stopniu odpowiada wartościom sprawiedliwości społecznej, do których często odwołuje się społeczeństwo podczas reform. Przewiduje ona powszechny dostęp do podstawowych praw i usług (opieka zdrowotna, edukacja, zabezpieczenie społeczne) niezależnie od dochodów, co jest ważne dla państwa o wysokim poziomie ryzyka społecznego i dużej liczbie osób, które wojna uczyniła bezbronny. W krajach skandynawskich społeczeństwo ma wysokie zaufanie do instytucji państwowych, co zwiększa skuteczność realizacji programów; brak (lub niski poziom) korupcji; dość silny system przejrzystości i odpowiedzialności. Duża rola państwa w zapewnianiu ochrony socjalnej może być zgodna z obecnymi

oczekiwaniami społeczeństwa ukraińskiego, zwłaszcza po wojnie, kiedy państwo pełni już rolę głównego gwaranta bezpieczeństwa i wsparcia.

Należy zauważyć, że baza gospodarcza krajów skandynawskich charakteryzuje się wysokimi dochodami podatkowymi, stabilną gospodarką, wysoką wydajnością i stosunkowo niewielkimi różnicami regionalnymi. Ukraina boryka się z poważnymi wewnętrznymi dysproporcjami gospodarczymi i regionalnymi, problemami z przyciąganiem inwestycji, spadkiem produkcji w strefach przyfrontowych oraz zniszczeniem infrastruktury. Ograniczenia budżetowe w czasie wojny wynikają z faktu, że znaczna część zasobów jest przeznaczana na obronę, odbudowę i pomoc humanitarną, co ogranicza możliwości realizacji dużych programów społecznych. Korupcja, słaba zdolność państwa w niektórych obszarach, bariery administracyjne – wszystko to może zmniejszać skuteczność wszelkich reform.

W Ukrainie oczekiwania kulturowe i społeczne kształtują się pod wpływem historycznie znaczącej roli rodziny i społeczności lokalnych, tradycji samopomocy w niektórych regionach, a jednocześnie pewnej nieufności części społeczeństwa wobec państwa i różnego podejścia obywateli do płacenia podatków i funkcji państwa. Konieczność dostosowania się do warunków wojny, odbudowy po konflikcie: trauma, przesiedlenia, zniszczenia – wszystko to stwarza dodatkowe ryzyko i wymaga specjalistycznych programów.

Propozycje dotyczące modelu wdrożenia przewidują konkretne kroki, które mogą zostać sformułowane w formie mapy drogowej lub sekwencji działań mających na celu wdrożenie modelu skandynawskiego lub modelu dostosowanego do realiów ukraińskich [6].

Projekty pilotażowe w kilku regionach. Wybrać kilka regionów, różniących się pod względem sytuacji gospodarczej, stopnia zniszczenia w wyniku działań wojennych oraz poziomu infrastruktury. Wdrożyć w jednym lub kilku takich regionach uniwersalny pakiet usług socjalnych: podstawowa edukacja, opieka zdrowotna, gwarancje socjalne, wsparcie psychologiczne. Zbadaj, jakie zasoby są potrzebne, jakie mechanizmy zarządzania i jakie trudności się pojawiają.

Reforma finansowania pomocy społecznej. Przegląd systemu ubezpieczeń społecznych: zwiększenie przejrzystości, rozszerzenie zakresu ubezpieczenia nawet dla osób o niestabilnym zatrudnieniu lub pracujących w sektorze nieformalnym. Podatki: analiza i ewentualne stopniowe wprowadzanie progresywnego opodatkowania, wzmocnienie administracji podatkowej, ograniczenie uchylania się od podatków. Wykorzystanie wsparcia międzynarodowego do sfinansowania początkowych etapów reform.

Rozwój potencjału kadrowego i kształcenia zawodowego. Otwarcie lub rozszerzenie programów kształcenia pracowników socjalnych na uniwersytetach z uwzględnieniem standardów UE. Podnoszenie kwalifikacji, staże, wymiany z zagranicznymi kolegami. Wprowadzenie standardów etyki zawodowej i jakości usług.

Integracja technologii cyfrowych i systemów zarządzania. Informatyzacja procesów świadczenia usług społecznych (rejestracja, ewidencjonowanie, monitorowanie). Tworzenie elektronicznych rejestrów odbiorców usług społecznych w celu uniknięcia powielania i niewłaściwego wykorzystania. Wykorzystanie danych do oceny, prognozowania i planowania. Wzmocnienie wsparcia społecznego dla grup szczególnie wrażliwych. Projekty specjalnie dla osób wewnątrznie przesiedlonych, weteranów, osób niepełnosprawnych, osób starszych. Rehabilitacja psychologiczna i psychospołeczna. Programy odbudowy mieszkań i infrastruktury w dotkniętych katastrofą obszarach.

Zwiększenie udziału społeczeństwa obywatelskiego i zapewnienie przejrzystości. Konsultacje z organizacjami społecznymi, inkluzywne planowanie programów. Tworzenie platform, angażowanie społeczeństwa w kontrolę jakości usług. Rozpowszechnianie informacji, przejrzystość budżetów, sprawozdawczość.

Monitorowanie, ocena i korekta polityki. Określenie jasnych wskaźników skuteczności programów społecznych. Ankiety wśród obywateli, informacje zwrotne. Kontrola zewnętrzna, ewentualnie z udziałem organizacji międzynarodowych [4].

Wnioski. Europejskie modele pracy socjalnej, zwłaszcza skandynawski model uniwersalny, mogą stać się ważnym punktem odniesienia dla Ukrainy, ponieważ są one zgodne z oczekiwaniami społecznymi w zakresie sprawiedliwości społecznej, równości i praw człowieka. Jednak całkowite kopiowanie jednego modelu bez dostosowania jest ryzykownym rozwiązaniem, które może prowadzić do nieefektywnych wydatków lub wstrząsów społecznych. Adaptacja musi być systemowa, etapowa, z naciskiem na priorytety. Kluczowymi składnikami sukcesu będą przejrzystość, skuteczne zarządzanie, odpowiednie finansowanie, rozwój kadr, udział społeczeństwa obywatelskiego, inkluzywność i orientacja na człowieka.

W warunkach wojny i powojennej odbudowy praca socjalna powinna nie tylko zaspokajać potrzeby humanitarne, ale także przyczyniać się do odbudowy tkanki społecznej: rehabilitacji psychologicznej i społecznej, wsparcia rodzin, zachowania społeczności, pomocy w adaptacji przesiedleńców, integracji weteranów.

Monitorowanie i korygowanie polityki są nie mniej ważne niż sama polityka: należy dysponować wskaźnikami, informacją zwrotną, gotowością do zmian w zależności od skuteczności i okoliczności.

Perspektywy dalszych badań. Warto przeprowadzić szczegółowe badania porównawcze regionów Ukrainy, które różnią się poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego i stopniem wpływu działań wojennych, żeby znaleźć różnice w potrzebach społecznych ludności i określić skuteczne modele wsparcia społecznego dla każdego kontekstu regionalnego. Analiza udanych przypadków z innych krajów, które doświadczyły konfliktów lub poważnych kryzysów (na przykład Bałkany, kraje bałtyckie, kraje znajdujące się w strefie podobnych wyzwań), aby zrozumieć, które elementy modeli można zastosować, a które należy zmienić.

Przewiduje się przeprowadzenie kompleksowego badania zdolności finansowej, mającego na celu określenie skutecznych modeli podatkowych, optymalizację wydatków budżetowych oraz opracowanie mechanizmów pozyskiwania środków z pomocy międzynarodowej, sektora prywatnego i społeczeństwa obywatelskiego.

Szczególną uwagę należy zwrócić na ocenę psychologicznego i psychospołecznego wymiaru pracy socjalnej, w szczególności na aspekty rehabilitacji, przezwyciężania traumatycznych doświadczeń oraz wzajemnych powiązań między zdrowiem fizycznym i psychicznym.

Ponadto należy zintensyfikować pracę z danymi poprzez udoskonalenie systemów statystycznych i informacyjnych, przeprowadzanie badań dotyczących długoterminowego wpływu reform społecznych oraz wdrażanie nowoczesnych technologii cyfrowych w procesie analizy i monitorowania.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальна політика: що змінилось в Україні й чого чекати далі. *Український інтерес*. URL: <https://uain.press/news/sotsialna-polityka-shho-zminylos-v-ukrayini-jchogo-chekaty-dali-642773> (дата звернення 08.09.2029).
2. Щодо удосконалення соціальних стандартів. *Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/sots_standart-2ffd3.pdf (дата звернення 08.09.2029).
3. Економічна правда. *Як система соціальної допомоги культивує бідність*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/03/27/635376/> (дата звернення 05.09.2029).
4. Стратегія сталого розвитку «Україна 2020». *Указ Президента України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення 08.09.2029)
5. Україна увійшла до десятки найбідніших країн світу за версією Bloomberg. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/groshi/ukrayinauviyshla-v-desyatku-naubidnishih-krayini-svitu-zaversiyeyu-bloomberg-890300.html> (дата звернення 03.09.2029).
6. Трунін С. Н. Економіка праці: підручник. URL: <http://kniga.scienceontheweb.net/struktura-polityka-dohodov-ryinochnoy-23655.html> (дата звернення 03.09.2029).
7. Михненко А., Щур Н. Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник НАДУ: соціальна і гуманітарна політика*. С. 219–227.

REFERENCES

1. Sotsialna polityka: shcho zminylos v Ukraini y choho chekaty dali [Social Policy: What Has Changed in Ukraine and What to Expect Next]. *Ukrainskyi interes*. URL: <https://uain.press/news/sotsialna-polityka-shho-zminylos-v-ukrayini-jchogo-chekaty-dali-642773> (data zvernennia 08.09.2025). [in Ukrainian]
2. Shchodo udoskonalennia sotsialnykh standartiv [On Improving Social Standards. Analytical Note]. *Analychna zapyska*. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/sots_standart-2ffd3.pdf (data zvernennia 08.09.2025). [in Ukrainian]
3. Ekonomichna pravda. Yak systema sotsialnoi dopomohy kultyvuiе bidnist [«Economic Truth. How the Social Assistance System Cultivates Poverty»] URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/03/27/635376/> (data zvernennia 05.09.2025). [in Ukrainian]

4. Stratehiiia staloho rozvytku «Ukraina 2020» [Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020»]. Ukaz Prezydenta Ukrainy. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (data zvernennia 08.09.2025). [in Ukrainian]

5. Ukraina uviishla do desiatky naibidnishykh kraini svitu za versiieiu Bloomberg [Ukraine Enters the Top Ten Poorest Countries in the World According to Bloomberg]. TSN URL: <https://tsn.ua/groshi/ukrayinauviyshla-v-desyatku-naybidnishih-krayini-svitu-zaversiyeyu-bloomberg-890300.html> (data zvernennia 03.09.2025). [in Ukrainian]

6. Trunin S. N. Ekonomika pratsi: pidruchnyk [Labor Economics: Textbook]. URL: <http://kniga.scienceontheweb.net/struktura-politika-dohodov-ryinochnoy-23655.html> (data zvernennia 08.09.2025). [in Ukrainian]

7. Mykhnenko A., Shchur N. Svitovi modeli sotsialnoi polityky: uroky dlia Ukrainy [Global Models of Social Policy: Lessons for Ukraine]. *Visnyk NADU: sotsialna i humanitarna polityka*. S. 219–227. [in Ukrainian]

PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF EUROPEAN MODELS OF SOCIAL WORK IN UKRAINE

Nataliia STETSA

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Department of Pedagogy,
Educational Management and Social Work,
Rivne State University of the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9597-1293

e-mail: nataliatrofimcuk66@gmail.com

Abstract. The article analyzes the essence and characteristics of European models of social policy and social work – Scandinavian, Continental, Anglo-Saxon, Mediterranean, and post-socialist. It examines their value foundations, mechanisms of social protection, institutional forms of public support, and the role of the state, community, and civil society in ensuring welfare. The possibilities of adapting these models to Ukrainian realities are outlined in the context of martial law, internal population displacement, and future post-war recovery. It is emphasized that Ukraine’s social protection system remains influenced by post-Soviet practices, has limited resources, imperfect legislation, and a shortage of qualified personnel. It is noted that the integration of European standards of social policy should take into account national and regional specificities.

Based on a comparative analysis, it is determined that the most promising for Ukraine is a modified Scandinavian model focused on combining state responsibility, social solidarity, and partnership among governmental, public, and international institutions.

The article proposes directions for reforming the social work system: development of human resources, improvement of management, transparency of financing, digitalization of services, and expansion of international cooperation.

It is concluded that the implementation of European approaches will contribute to the formation of an effective, human-centered system of social work and to strengthening social cohesion in Ukrainian society.

Additionally, the necessity of conducting interregional comparative studies is emphasized to identify the specific nature of social needs, assess financial capacity, develop innovative models of social support, and enhance the psychological and psychosocial dimensions of social work.

Keywords: social policy, European models, social work, Scandinavian model, social protection, post-war recovery, social reforms, adaptation of European experience.

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Наталія СТЕЦА

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки,

освітнього менеджменту та соціальної роботи

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-9597-1293

e-mail: nataliatrofimcuk66@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано сутність та особливості європейських моделей соціальної політики й соціальної роботи – скандинавської, континентальної, англосаксонської, середземноморської та постсоціалістичної. Розглянуто їхні ціннісні засади, механізми соціального захисту, інституційні форми підтримки населення та роль держави, громади й громадянського суспільства у забезпеченні добробуту. Окреслено можливості адаптації цих моделей до українських реалій у контексті воєнного стану, внутрішнього переміщення населення та майбутнього післявоєнного відновлення. Наголошено, що система соціального захисту України все ще перебуває під впливом пострадянських практик, має обмежені ресурси, недосконале законодавство й кадровий дефіцит. Зазначено, що інтеграція європейських стандартів соціальної політики має відбуватися з урахуванням національних і регіональних особливостей.

На основі порівняльного аналізу визначено, що найбільш перспективною для України є модифікована скандинавська модель, орієнтована на поєднання державної відповідальності, соціальної солідарності та партнерства між державними, громадськими й міжнародними структурами.

Запропоновано напрями реформування системи соціальної роботи: розвиток кадрового потенціалу, удосконалення управління, прозорість фінансування, цифровізація послуг та розширення міжнародного співробітництва.

Узагальнено, що впровадження європейських підходів сприятиме формуванню ефективної, людиноцентричної системи соціальної роботи та підвищенню соціальної згуртованості в українському суспільстві.

Додатково підкреслено необхідність проведення міжрегіональних порівняльних досліджень для виявлення специфіки соціальних потреб, оцінки фінансової спроможності та розроблення інноваційних моделей соціальної підтримки та посилення психологічного та психосоціального виміру соціальної роботи.

Ключові слова: соціальна політика, європейські моделі, соціальна робота, скандинавська модель, соціальний захист, післявоєнне відновлення, соціальні реформи, адаптація європейського досвіду.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 19.09.2025 р.